

Uporaba prisilnega sredstva po ukazu policijskega vodje

Marjan Berglez, Policijska uprava Nova Gorica
Srečko F. Krobe, Generalna policijska uprava, Služba generalnega direktorja policije, Sektor za policijska pooblastila in preventivo
Miroslav Žaberl, direktor DPDVN

Namen

V prispevku so navedene vrste prisilnih sredstev, ki jih lahko policist uporabi samoiniciativno. Podrobneje pa je opisana problematika uporabe nekaterih vrst prisilnih sredstev, ki jih lahko policist uporabi samo po ukazu policijskega vodje ali za to pooblaščen osebe, ki vodi izvedbo konkretne naloge, samostojno pa le, če bi nastal predviden ali nepredviden pogoj za uporabo prisilnega sredstva oziroma ob napadu nase ali na druge osebe ali če okoliščine zahtevajo takojšnje ukrepanje in bi čakanje na ukaz povzročilo dokončanje ali nadaljevanje morebitnega kaznivega dejanja. Pri uporabi pooblastil mora policist vedno upoštevati osnovna načela, pri uporabi prisilnih sredstev pa poleg osnovnih tudi posebna načela, katera so v diplomskem delu podrobneje opredeljena.

Policist z vsako uporabo prisilnega sredstva globoko poseže v pravico posameznika do osebne integritete. S kakovostno in učinkovito nadzorstveno funkcijo nadrejenih na področju uporabe policijske represije je policistom dano jasno sporočilo, da nobeno protipravno ali samovoljno ravnanje pri opravljanju nalog zlasti pri uporabi prisilnih sredstev ne bo ostalo nenadzorovano. Namen prispevka je predstaviti vsebinski in pojmovni pregled uporabe prisilnih sredstev v slovenski policiji. Osnovni cilj diplomskega dela pa je prikazati problematiko uporabe prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje.

Metodologija

Problem na izbrano vsebino in temo bomo proučevali skozi:

- opisno metodo,
- primerjalno pravno metodo,
- metodo analize vsebine.

Ugotovitve

Policijska normativna ureditev dejanja storjenega na ukaz ali po odredbi je skladna z mednarodnimi dokumenti, kateri posvečajo navedeni tematiki precejšnjo pozornost. O problematiki izvajanja pooblastil oziroma uporabi prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje smo pisali v petem poglavju, iz česar smo ugotovili, da je normativna ureditev podnormirana in preveč razdrobljena zaradi česar bi jo bilo potrebno povzdigniti na zakonski nivo in tako odpraviti nejasnosti glede dolžnosti policistove zavrnitve oziroma neizvršitve ukaza ali odredbe.

Ključne besede: prisilna sredstva, pooblastila, policija, policijski vodja, policist, ukaz, povelje, odredba, protipravnost

1 Uvod

Policija je zavezana učinkovito opravljati naloge, ki so ji v demokratični in pravni državi zaupane zato ji je v okviru policijskih pooblastil zaupala tudi uporabo točno določenih prisilnih sredstev. Prisilna sredstva so lahko predpisana samo z zakonom, glede na posledice, ki jih lahko povzročijo pri ljudeh, pa so razvrščena od najmilejšega pa do najtežjega. Policisti poznajo svoja policijska pooblastila, upoštevajo splošna in posebna načela pri uporabi prisilnih sredstev, spoštujejo človekove pravice in temeljne svoboščine, vendar je kljub temu treba ob zakoniti uporabi prisilnega sredstva pričakovati, da je lahko posledica uporabe telesna poškodba osebe, zoper katero je bilo določeno prisilno sredstvo uporabljeno.

V prispevku nameravamo predstaviti vsebinski in pojmovni pregled uporabe prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje v slovenski policiji. Potrebno je poudariti, kako pomembno je npr. določeno javno prireditev oziroma shod, kjer obstaja pri morebitnih kršitvah javnega reda nevarnost množičnih preteпов in je uporaba prisilnih sredstev dovoljena samo po ukazu, zavarovati z zadostnim številom policistov, njihovo usklajeno delovanje, spoštovanje načela poslušnosti, da se izognemo morebitnim telesnim poškodbam pri uporabi prisilnih sredstev. Samoiniciativno delovanje policista v taki situaciji ni dovoljeno, razen če je policist neposredno ogrožen.

Uporaba prisilnih sredstev proti množici zahteva specifično obravnavo, saj se pri tem sama prisila v nekem trenutku izvaja proti večjemu številu ljudi, posledice pa so ob tem obširnejše, kot pri uporabi prisilnih sredstev zoper posameznika. Pri uporabi prisilnih sredstev mora represiven državni organ s policijsko uporabo sile delovati zakonito, strokovno, humano in profesionalno.

2 Izvajanje policijskih pooblastil – prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje

2.1 Prisilna sredstva po ukazu policijskega vodje

Uporabo nekaterih vrst prisilnih sredstev, ki se uporabljajo predvsem pri množičnejših oziroma hujših kršitvah javnega reda, veže Pravilnik o policijskih pooblastilih (Pravilnik, 2008) na odredbo za to pooblaščen osebe. Tako lahko uporabo plinskih sredstev in drugih sredstev za pasivizacijo, vodni curek, konjenice in posebnih motornih vozil odredi generalni direktor policije, direktor policijske uprave ali policist, ki ga za to pooblasti generalni direktor policije ali direktor policijske uprave.

Plinska sredstva in druga sredstva za pasivizacijo

Med plinska sredstva lahko štejemo vsa sredstva, ki vsebujejo določeno plinsko snov in so kot takšna namenjena prisili. So zelo učinkovito prisilno sredstvo, posebno za obvladovanje večje množice ljudi. Med plinska sredstva spadajo plinska pištola, puška za izstreljevanje plinskih nabojev ali snovi, plinska bomba in druga sredstva za razprševanje plinskih snovi. K sredstvom za pasivizacijo pa sodijo bomba z zvočnim, svetlobnim, dimnim učinkom ali s kombinacijo navedenih učinkov, gumijasti izstrelki in druga sistemizirana sredstva, ki se lahko uporabijo v ta namen.

Vodni curek

Za uporabo vodnega curka se šteje usmerjen vodni curek pod pritiskom, ki neposredno deluje na ljudi z namenom, da se prepreči dostop, razgrajanje, usmerjanje, označevanje ali za pasivizacijo. Uporablja se lahko iz posebnega vozila, vodne črpalke ali iz vodnega omrežja.

Konjenica

Kot uspešno prisilno sredstvo pri večjih neredih in nemirih, se lahko kot koristen pripomoček pri opravljanju policijskih opravil, uporabi tudi konjenica. Za uporabo konjenice se šteje postopek policista s konjem za neposredno delovanje na ljudi in sicer za potiskanje ali razganjanje ob hujših ali množičnih kršitvah javnega reda. Ustrezno izurjeni in opremljeni konji, morajo biti za takšna policijska opravila pod neposrednim vodstvom policistov konjenikov.

Posebna motorna vozila

Za uporabo posebnih motornih vozil se šteje uporaba motornih vozil, ki so posebej prirejena za uporabo pri vzdrževanju javnega reda. Namenjeni so predvsem za blokiranje določenega območja, lahko pa se uporabijo tudi za potiskanje množice in razganjanje.

Pri obravnavanih prisilnih sredstvih gre za takšna sredstva, o katerih uporabi se policist ne odloča samoiniciativno, temveč mora počakati na odločitev druge pristojne osebe. Pravilnik (2008) dovoljuje uporabo določenih vrst plinskih sredstev in sredstev za pasivizacijo na podlagi policistove presoje pri terorističnem dejanju, ugrabitvi ali za prijetje osebe, ki se upira, napada, zabarikadira ali drugače onemogoča izvedbo naloge ali neposredno ogroža življenje policista ali koga drugega, ter ne velja za ostale tri vrste navedenih prisilnih sredstev.

Iz navedenega je nedvoumno razbrati policijsko hierarhijo, njen ustroj in organizacijsko strukturo še posebej pri načrtovanih akcijah (množične in hujše kršitve javnega reda, prijetje nevarnega storilca kaznivega dejanja, ...), kjer sodeluje večje število policistov in obstaja velika verjetnost uporabe prisilnih sredstev. Pravilom gre tudi za obliko policijske uporabe sile, ko prisilna sredstva uporabi več policistov istočasno, in tudi to je razlog, da o uporabi sredstev določi pooblaščen vodja. Za pravilno odločitev pa mora imeti na razpolago popolne in relevantne podatke (Jušič, 2007).

2.2 Uporaba prisilnih sredstev proti množici

Specifično obravnavo izvajanja določenih policijskih represivnih nalog zahteva uporaba prisilnih sredstev proti množici. Najpogostejša uporaba prisilnih sredstev proti množici je na množičnih kršitvah javnega reda na javnih shodih ali javnih prireditvah, predvsem na športnih prireditvah, kjer lahko javni red krši večje število oseb. V ta segment policijskega dela, ki se nanaša na vzdrževanje javnega reda in miru na javnih prireditvah spada skupinska uporaba telesne sile. Gre za posebnost, saj se pri tem sama prisila v nekem trenutku izvaja proti večjemu številu ljudi, večinoma pa so obširnejše tudi posledice, kot pri uporabi prisilnih sredstev zoper posameznika. Pri množični kršitvi javnega reda je uporaba prisilnih sredstev zaradi množice zelo zahtevna, zato je pri izvedbi uradne naloge potrebna usklajenost postopkov, taktičnost, strokovnost, zakonitost, odločnost in humanost. V okviru policije je za obvladovanje večjega števila oseb ustanovljena posebna policijska enota, katere pripadniki se urijo v posebnih poenotenih postopkih za izvajanje najbolj zahtevnih nalog policije ob različnih demonstracijah, protestih, varovanju visokih predstavnikov tujih držav in organizacij, hudih kaznivih dejanj, iskanju in prijetju nevarnih storilcev, rizičnih športnih prireditvah, itd. Skupinsko uporabo telesne sile uporabljajo organizirano, istočasno na ukaz neposrednega vodje, izjemoma tudi brez ukaza, zoper posameznika ali množico oziroma skupino ljudi.

Prisilna sredstva je policistom pripadnikom posebne policijske enote ob interveniranju dovoljeno uporabiti samo po ukazu policijskega vodje, ki pri odločitvi strogo upošteva načela, kar se kaže predvsem v stopnjevanju uporabe policijskih pooblastil. Poleg načel in vseh predpisanih razlogov za uporabo prisilnih sredstev mora vedno obstajati razlog, kar pomeni, da policist brez uporabe prisilnega sredstva ne bi mogel opraviti policijske naloge. Sam način uporabe, vrsto prisilnega sredstva, ki ga je potrebno uporabiti, število sodelujočih policistov in druge okoliščine uporabe so odvisne od števila kršiteljev in intenzitete upiranja in tudi kraja

kršitve. Policisti morajo prenehati uporabljati prisilno sredstvo takoj, ko prenehajo razlogi zaradi katerih je bilo uporabljeno.

Pri uporabi prisilnih sredstev je potrebno strogo upoštevati temeljna načela za uporabo policijskih pooblastil med katera sodijo načelo zakonitosti, načelo sorazmernosti, načelo nujnosti, načelo strokovnosti, načelo humanosti in načelo imunitete.

»Navedena temeljna načela praviloma ne veljajo zgolj za uporabo prisilnih sredstev, temveč za izvajanje policijskih pooblastil pooblaščenih oseb. Nekatere izvedenke temeljnih načel, poimenovali bi jih lahko dopolnilna ali sekundarna načela, pa so značilne zgolj za uporabo sile.« (Žaberl, 2009).

2.3 Načela

2.3.1. Načelo postopnosti

Načelo postopnosti je povezano z načelom sorazmernosti in pomeni stopnjevanje uporabe sile in različnih prisilnih sredstev glede na intenzivnost upiranja. Praviloma mora policist vedno najprej uporabiti milejše prisilno sredstvo, nato pa prisilo po potrebi stopnjevati.

Pred uporabo prisilnih sredstev policist osebi ukaže, kaj je dolžna storiti ali opustiti, in jo opozori, da bo ob neupoštevanju ukaza uporabil prisilno sredstvo, razen če bi takšno opozorilo onemogočalo izvedbo uradne naloge ali če okoliščine opozorila ne dopuščajo (prvi odstavek 71. člena Pravilnika (2008)).

Kadar je potrebno zavarovati življenja ljudi in premoženja in v drugih urgentnih postopkih, ni časa za predhodno opozorilo, saj je potrebno takojšnje ukrepanje. To pa pomeni, da se sme policist prisilno sredstvo uporabiti brez predhodnega opozorila uporabe. Veić (2000) načelo postopnosti obravnava samostojno in pravi, da bo policist policijski postopek izvajal »korak za korakom« in sicer bo v primeru uporabe prisilnih sredstev najprej uporabil strokovni prijem in če ne bo uspešen, bo posegel po hujšem prisilnem sredstvu. Iz zapisanega lahko razberemo, da mora policist postopno storiti niz ukrepov, preden je upravičen uporabiti najhujše prisilno sredstvo (na primer strelno orožje).

2.3.2 Načelo humanosti

Načelo humanosti zahteva, da policist pri izvajanju pooblastil in uradnih nalog v postopkih z ljudmi ravnajo odločno, vendar obzirno ter pri tem pazijo, da ne škodujejo njihovi časti in dobremu imenu, da jih po nepotrebnem ne vznemirjajo ali jim nalagajo nepotrebne obveznosti. To preprosto pomeni, da policistu ni dovoljeno občanov surovo pretepati, temveč mora biti uporaba prisilnega sredstva strokovna in učinkovita. Vsakršno mučenje in nečloveško ravnanje je prepovedano, zato je ta prepoved absolutna.

Pravilnik (2008) v 72. členu določa, da se prisilno sredstvo ne sme uporabiti proti otrokom, vidno bolnim, starim, onemoglim osebam, vidno težkim invalidom in vidno nosečim ženskam, razen če jih je potrebno privedi ali jim odvzeti prostost in policist ne more drugače obvladati njihovega upiranja ali napada ali če ti neposredno ogrožajo življenje ljudi ali tuje premoženje. Gre za t.i. ranljivo skupino oseb, saj se nemoč takih oseb zaznava že navzven. V tako skupino oseb je potrebno prišteti še begunce, azilante in razseljene osebe.

Načelo humanosti se kaže v zahtevi, da mora policist, ko zaradi uporabe prisilnih sredstev nastanejo poškodbe, poškodovanemu takoj, ko okoliščine to dopuščajo, nuditi prvo pomoč ali zagotoviti zdravniško pomoč (Žaberl, 2006).

2.3.3 Načelo preciznosti

Načelo preciznosti je mogoče razbrati iz posameznih določb ZPol (2009) in Pravilnika (2008), ker v navedenih aktih nima posebne določbe. Nekateri avtorji, me njimi npr Žaberl (2008)

meni, da je preciznost izpeljana iz načela strokovnosti in načela sorazmernosti. Načelo preciznosti je nakazano v določbi drugega odstavka 83. člena Pravilnika (2008), ki ureja uporabo palice. Od policista se zahteva, da se mora, če je le mogoče, izogibati udarjati po vitalnih delih telesa kot so glava, vrat in genitalije. Da policist z udarjanjem s palico povzroči najmanj škodljivih posledic, mora upirajočo ali napadajočo osebo precizno udarjati po nevitalnih delih telesa. Enako to načelo nakazujejo določbe glede uporabe strelnega orožja. Policist mora ob upoštevanju načela sorazmernosti storiti niz ukrepov, da s preciznim streljanjem v noge poskusi zaustaviti bežečo osebo.

2.3.4 Načelo poslušnosti

Generalno ureja načelo poslušnosti Zakon o javnih uslužbencih (2007), ki v 94. členu določa: «Pri opravljanju dela mora javni uslužbenec upoštevati navodila nadrejenega, razen če po zakonu ni vezan na ravnanje po navodilih nadrejenih oseb.» Ta zakon tako policista pravno zavezuje k izvrševanju ukaza oziroma odredbe nadrejenega, hkrati pa ga pravno zavezuje k zavrnitvi izvršitve določene vrste odredbe oziroma ukaza.

Iz navedenega je razbrati, da je načelo poslušnosti značilno in nujno za delovanje hierarhičnih organizacij, med katere sodi tudi policija. Pravila (2000) v podpoglavju temeljnih določb predpisujejo, da je policija hierarhično organizirana, s čimer nakazujejo na subordinacijski način vodenja ter posredno na zahtevo po spoštovanju načela poslušnosti, v podpoglavju o medsebojnih odnosih med policisti pa določajo načine odrejanja nalog. Določb, vezanih na načelo poslušnosti, ZPol (2009) ne vsebuje.

2.4 Pravna narava ukaza

Policija kot ključni instrument državnega monopola moči in prisile je tisti represivni organ, ki ima v mirnem času največja pooblastila za poseganje v tiste človekove pravice, ki varujejo samo bistvo posameznikove telesne in osebnostne integritete ter dostojanstva in brez katerih ni mogoče govoriti o avtonomiji in svobodi posameznikov, o demokratični družbi in vladavini prava. Človekove pravice so v Ustavi Republike Slovenije (1991) opredeljene v II. poglavju, v členih od 14. do 65. Izvirajo iz prirojenega dostojanstva in vrednosti človeka in so obče, neodtujljive in za vse enake. To pomeni, da so z vsakim človekom neločljivo povezane, nihče jih ne more odvzeti ali predati drugemu, vsem pripadajo enako – ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, nacionalno ali družbeno pripadnost, lastnino, rojstvo ali druge osebne okoliščine.

Poleg človekovih pravic iz Ustave Republike Slovenije, nikakor ne moremo prezreti tudi nekaterih mednarodnih instrumentov, ki se praviloma zgolj posredno nanašajo na policijsko uporabo sile in se nanašajo na varstvo človekovih svoboščin in pravic. To sta Splošna deklaracija o človekovih pravicah (1948) in Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1950). Pravice zadevajo odnose med posameznikom in državo. Z njimi se nadzoruje in uravnava uporaba moči države nad posameznikom, dodeljuje svoboščine posameznikom v odnosu na državo, od države pa zahtevajo zadovoljevanje temeljnih človekovih potreb v okviru njene sodne oblasti.

Pri uporabi prisilnih sredstev ne smemo pozabiti na Konvencijo proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (OZN, 1984). V 2. členu je navedeno: »Kot opravičilo za mučenje se ne more navesti odredba kake nadrejene osebe ali organa oblasti.« Storilec takih dejanj se torej v nobenem primeru ne more sklicevati na ukaz nadrejenega. V takšnih primerih je potrebno zagotoviti, da uslužbenci organov pregona ne bodo kaznovani zaradi neizpolnjevanja ukazov, ki jih silijo v dejanja, ki imajo za posledico mučenje ali grdo ravnanje.

V Evropskem kodeksu policijske etike (2001) je v 36. členu zapisano: »Policija ne sme pod nobenimi pogoji povzročiti, spodbujati ali dopuščati kakršnega koli dejanja mučenja ali

nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.« Za opravljanje policijskih nalog mora vedno obstajati pravna podlaga, vključno z uporabo prisilnih sredstev. Samovoljna uporaba prisilnih sredstev ni dovoljena. V nadaljevanju kodeks poudarja, da policijski uslužbenci izpolnjujejo ukaze, ki jim jih ustrezno izdajo nadrejeni, dolžni pa so zavrniti ukaze, ki so nedvoumno nezakoniti, in o tem poročati brez strahu pred sankcijami. Glede na to, da naj bi bili policijski uslužbenci v skladu s 16. členom osebno odgovorni za svoja lastna dejanja, mora obstajati možnost, da odklonijo izvajanje navodil, ki so nezakonita (v nasprotju z zakonom). Problematiki policistovega ravnanja na ukaz polaga veliko pozornosti t.i. Deklaracija o policiji (1979). V dokumentu je obravnava etika oziroma so obravnavane pravne in moralne obveznosti policistov. Za policijo je pomembno predvsem prvo poglavje, v katerem deklaracija v svoji vsebini:

- opominja na zakonske dolžnosti, s katerimi se varujejo državljani in celotna družba pred nasiljem in drugimi škodljivimi dejanji;
- prepoveduje vsa dejanja mučenja, nečloveškega ravnanja in kaznovanja;
- opominja na dolžnost zavrnitve odredene naloge, ki je nezakonita in dolžnost takojšnjega ukrepanja v primeru zaznave kršenja zakona, ki bi pomenilo nastanek nepopravljive posledice;
- prepoveduje kakršne koli ukrepe zoper policiste, ki so zavrnili izpolnitev nezakonite naloge;
- prepoveduje policistu, da sodeluje pri postopkih zoper osebe, ki bi bile obravnavane zgolj zaradi rase, vere ali političnega prepričanja;
- opozarja policiste, da so za svoja dejanja osebno odgovorni in
- določa ustrezno hierarhijo znotraj policijske organizacije, ki vedno omogoča neposredno odgovornost določene osebe.

V slovenski policijski pravni ureditvi se prisilna sredstva uporabljajo na podlagi določil ZPol (2009) in na podlagi Pravilnika (2008). Vsa druga problematika policistovih dejanj, storjenih na ukaz nadrejenega, pa je prepuščena podzakonskem normiranju. Značilno in nujno za delovanje hierarhičnih organizacij, med kakršne spada tudi policija in druge hierarhično javne službe, je načelo poslušnosti, ki ga generalno ureja Zakon o javnih uslužbencih (2007). V 94. členu določa: »Pri opravljanju dela mora javni uslužbenec (sem spadajo tudi policisti) upoštevati navodila nadrejenega, razen če po zakonu ni vezan na ravnanje po navodilih nadrejenih oseb.« ZPol (1998) ne vsebuje določb, vezanih na načelo poslušnosti, zato pa policija konkretizacijo te problematike ureja v Pravilih policije (Pravila, 2000) in Pravilniku (2008). Pravila (2000) urejajo medsebojna razmerja v policiji, Pravilnik (2008) pa vsebuje zgolj specialne določbe, ki ukaz nadrejenega povezujejo z uporabo določene vrste policijskih pooblastil, to je prisilnih sredstev. Iz 4. člena Pravil (2000) izhaja, da je policija hierarhično urejena organizacijska struktura, s čimer posredno nakazujejo zahtevo po spoštovanju načela poslušnosti v podpoglavju o medsebojnih odnosih med policisti pa Pravila določajo načine odrejanja nalog. V 13. členu je izrecno navedeno, da nalog, ki bi bile v nasprotju s pravnim redom ni mogoče odrediti, ker je določeno, da se naloge policistom odredajo ustno, pisno, po komunikacijskih sredstvih ali po drugih policistih. Prav tako je v določbi 16. člena navedena izjema od načela poslušnosti. Določeno je, da delavci policije odredene naloge ne smejo opraviti, če bi s tem storili kaznivo dejanje ali povzročili večjo materialno škodo ali bi nastale druge hujše posledice (Žaberl, 2006). V prvem odstavku 51. c člena ZPol (2009) je določeno, da smejo policisti za vzpostavitev javnega reda, kadar je ta huje ali množično kršen, poleg prisilnih sredstev iz 51. b člena istega zakona, uporabiti plinska sredstva in druga sredstva za pasivizacijo, vodni curek, konjenico in posebna motorna vozila. S tem je točno določeno, da gre za hujša prisilna sredstva. V teh primerih gre dejansko za delovanje proti množici, za kar se uporabljajo take vrste prisilnih

sredstev, ki hkrati delujejo na večje število oseb. Uporabo teh vrst prisilnih sredstev lahko odredi generalni direktor policije, direktor policijske uprave ali policist, ki ga za to pooblasti generalni direktor policije ali direktor policijske uprave.

V okviru pozitivno pravne ureditve izvrševanja prisilnih sredstev v povezavi z odredbo za to pooblaščen uradne osebe je potrebno omeniti še zakonsko določilo po katerem je dovoljena represivna uporaba strelnega orožja zoper osebo za katero je razpisana tiralica ali razpis iskanja samo, če je v teh aktih to posebej določeno. V 3. alineji 52. člena ZPol (2009) je določeno, da sme policist pri opravljanju nalog uporabiti strelno orožje samo, če ne more drugače: »preprečiti bega osebi, ki ji je odvzeta prostost, ali osebi, za katero je izdan nalog za odvzem prostosti, ker je storila kaznivo dejanje iz prejšnje alineje, če je v nalogu za prijetje, privedbo oziroma spremljanje oseb izrecno določeno, da sme policist uporabiti strelno orožje, če bi taka oseba poskušala pobegniti.« To pomeni, da je odredba oziroma dovoljenje za uporabo najhujšega prisilnega sredstva predpogoj zakonite uporabe oziroma policisti smejo uporabiti strelno orožje samo, če je to posebej odobreno. Pri spremljanju ali pred privedbo mora policist tako osebo opozoriti na uporabo strelnega orožja, v kolikor bi poskušala pobegniti (Žaberl, 2008).

Pojavi se dilema pri odločitvi policista ali bo strelno orožje uporabil, ko ima za to dane vse zakonsko določene pogoje, se pravi, da ne more drugače zavarovati življenja ljudi oziroma preprečiti bega osebi. Dilema glede uporabe strelnega orožja pri zavarovanju življenja ljudi, varovane osebe in svojega življenja ni sporna, saj takrat poteka istočasen, neposreden in protipraven napad, ki ogroža ljudi oziroma policista. Ko pa je potrebno strelno orožje uporabiti za preprečitev bega se postavi vprašanje, ali bi vsi policisti orožje uporabili ob zavedanju, da lahko povzročijo smrt osebe. Ta oseba v tem primeru ni protipraven napadalec, temveč samo beži pred policistom, da bi se izognila prijetju in nadaljnjemu kazenskemu pregonu.

Iz vsega zapisanega in ugotovitve lahko ugotovimo, da so določbe o uporabi prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje v zakonodaji dovolj natančno opredeljene.

3 Uporaba prisilnega sredstva

3.1 Podlaga v zakonu

Za uporabo prisilnega sredstva se šteje, ko z zakonom predpisano prisilno sredstvo uporabi:

- policist;
- pri opravljanju nalog policije;
- za neposredno delovanje na osebe.

Prisilna sredstva so glede na intenziteto posega v človekove pravice taksativno naštetja in razvrščena od najmilejšega (sredstva za vezanje in vklepanje) pa do najhujšega (uporabo strelnega orožja) v določbah 50. člena ZPol (2009).

V določbi 74. člena Pravilnika (2008) je izrecno zapovedano, da: »Policist, ki opravlja naloge pod neposrednim vodstvom policijskega vodje, sme uporabiti prisilna sredstva samo po njegovem ukazu, razen ob napadu nase ali na druge osebe ali če okoliščine zahtevajo takojšnje ukrepanje. Policist o uporabi prisilnega sredstva takoj poroča policijskemu vodji, ta pa poskrbi, da se uporaba evidentira na predpisan način. Za policijskega vodjo se šteje policist, ki je po položaju višji ali vodi enega ali več policistov pri opravljanju policijskih nalog, ali tisti, ki je določen za vodenje konkretne naloge.« Policistova uporaba prisilnega sredstva na lastno pobudo je v takem primeru nedopustna, izjema je zgolj napad nanj ali na drugo osebo ali okoliščine zahtevajo takojšnje ukrepanje.

Ukazovanje policijskega vodje o uporabi prisilnih sredstev je v tesni povezavi s procesom odločanja, kdaj naj se prisilna sredstva uporabijo, vrsti prisilnega sredstva ter taktiki in metodiki obvladovanja konfliktna situacije. Z vidika odločanja ne gre zanemariti štirih ključnih dejavnikov, ki vplivajo na uspešno izvedbo policijskih nalog (še posebej pri vzpostavitvi javnega reda, če je ta huje ali množično kršen). To so ukazovanje, disciplina, ugled in skupinsko delo (Jušič, 2007).

Žaberl (2006) navaja, da je za policijsko organizacijo značilno tudi načelo poslušnosti. Odzivnost pooblaščenih uslužbencev policije ne dovoljuje dolgotrajnejšega preverjanja ustreznosti izdane odredbe ali ukaza ter morebitna pogajanja o primernosti ukrepa, zaradi česar je podrejenim zapovedana poslušnost pri izvrševanju odredb oziroma ukazov.

Preden se policijski vodja odloči o uporabi prisilnih sredstev in to neposredno tudi odredi sodelujočim policistom, mora kršiteljem najprej ukazati, kaj so dolžni storiti ali opustiti in jih opozoriti, da bo ob neupoštevanju ukaza uporabljeno prisilno sredstvo, razen če bi takšno opozorilo onemogočalo izvedbo uradne naloge ali če okoliščine (nujnost posredovanja) opozorila na dopuščajo. V kolikor ukaz policijskega vodje ni bil upoštevan in je zaradi nujnosti potrebno posredovanje policistov, policijski vodja ob upoštevanju načela postopnosti odredi najprej milejše prisilno sredstvo, v kolikor pa uporaba tega prisilnega sredstva ni bila uspešna, pa se lahko uporabi hujše prisilno sredstvo. Način uporabe, vrste prisilnega sredstva, ki ga je potrebno uporabiti, število sodelujočih policistov in druge okoliščine uporabe so odvisne od števila kršiteljev in intenzitete upiranja in tudi kraja kršitve. V 51. členu ZPol (2009) je določeno, da morajo policisti z uporabo prisilnih sredstev prenehati takoj, ko prenehajo razlogi zaradi katerih je bilo uporabljeno. Kot je bilo že zgoraj uvodoma povedano, mora policist, ki opravlja naloge pod neposrednim vodstvom policijskega vodje ob morebitni uporabi prisilnega sredstva takoj poročati policijskemu vodji, ta pa poskrbi, da se uporaba evidentira na predpisan način.

Pravila (2000) v podpoglavju temeljnih določb predpisujejo, da je policija hierarhično organizirana oziroma ustrojena iz česar izhaja, da je policist pravno zavezan, da izvrši ukaz oziroma odredbo nadrejenega, hkrati pa je tudi pravno zavezan, da v upravičenih primerih zavrne izvršitev določene odredbe oziroma ukaz. V normativno določenih primerih in v primeru uporabe določenih vrst prisilnih sredstev je pravno zavezan, da jih ne uporabi, saj bi samovoljnost v takih situacijah lahko pomenila izgubo nadzora nad obvladovanjem situacije in neposredno izpostavljanje posameznikov (policistov), kar bi lahko v končni posledici rezultiralo tudi z najbolj tragičnimi poškodbami (s smrtjo) policista ali drugih oseb. Jasno je, da mora čakati na ustrezen ukaz oziroma odredbo neposrednega vodje ali za to pooblaščne osebe in šele takrat uporabiti določena prisilna sredstva.

Pri izvajanju policijskih nalog, sme policist po ukazu policijskega vodje uporabiti tudi najhujše prisilno sredstvo, to je strelno orožje. Nedvomno je, da je uporaba takšnega prisilnega sredstva v pristojnosti strokovno usposobljenega policijskega ostrostrelca, ki sme orožje uporabiti na ukaz pooblaščne uradne osebe policije, ki vodi izvedbo naloge, samostojno pa le, če bi čakanje na ukaz povzročilo dokončanje ali nadaljevanje storitve drugega kaznivega dejanja. V takem primeru je za izpolnitev ukaza oziroma povelja pomembno zaupanje izvajalca v nadrejenega. Da mora izpolniti ukaz oziroma povelje je pravno, moralno in disciplinsko zavezan, razen v nezakonitih primerih (Šadl, 2009).

Policist ostrostrelec bo moral, ko bo dobil ukaz policijskega vodje ustreliti ugrabitelja, ki bo ogrožal življenje talcev. Strel ostrostrelca bo zagotovo smrtonosen, saj bo izstreljen v vitalne dele človeškega telesa. S takim natančno odmerjenim strelom je treba ugrabitelja dokončno onesposobiti za napad in s tem rešiti ugrabljenega talca. Pri strelu ostrostrelca lahko govorimo o direktnem naklepu povzročitve smrti osebe, pri uporabi strelnega orožja pa se smrt povzroči nenaklepoma, zato se ne da strela ostrostrelca izenačiti z uporabo strelnega orožja. V Ustavi (1991) je zapisano, da imajo vsi ljudje pravico do življenja, smrtne kazni v Sloveniji pa ni, zato se

pri tem pojavi vprašanje, ali je tak strel pravno formalno sploh dopuščen. Čeprav je v Ustavi (1991) zapisano, da je človeško življenje nedotakljivo, je tak strel dopusten z vidika konfrontacije dveh pravic in sicer pravice do življenja talca in pravice do življenja ugrabitelja. Ker to področje v slovenski policijski zakonodaji ni posebej urejeno, bi moralo biti urejeno v zakonu o policiji, saj se lahko tudi v Sloveniji pričakuje takšne primere uporabe »smrtonosnega« strela Šadl, 2009).

Iz predstavljenega lahko nesporno zaključimo, da lahko policist navedena prisilna sredstva uporabi le na ukaz oziroma povelje nadrejenega policijskega vodje razen ob napadu nase ali na druge osebe ali če okoliščine zahtevajo takojšnje ukrepanje. V primeru uporabe strelnega orožja, kot prisilnega sredstva pa samostojno le, če nastane predviden ali nepredviden pogoj za uporabo strelnega orožja.

3.2 Kazensko pravne posledice

Policist je dolžan uporabljati policijska pooblastila, s katerimi posega v določene človekove svoboščine in pravice, zakonito in strokovno. To še posebej velja za uporabo prisilnih sredstev, za katera velja ugotovitev, da gre za pooblastilo, s katerim se huje posega v najbolj temeljne človekove pravice. V takšnih primerih je policistovo ravnanje izključeno vsakršne odgovornosti, tudi za tista ravnanja, ki jih stori z uporabo policijskih pooblastil, in imajo vse znake kaznivih dejanj.

Policist pravno zavezan, da izvrši ukaz oziroma odredbo nadrejenega, je pa policist tudi dolžan zavrniti ukaz oziroma odredbo, s katere izvršitvijo ali opustitvijo bi storil kaznivo dejanje ali bi s tem nastala večja materialna škoda ali hujše posledice. V tem kontekstu so vidne naslednje pravne dileme:

- posledice neizvršitve zakonitega ukaza ali odredbe;
- posledice neizvršitve nezakonitega ukaza ali odredbe;
- posledice izvršitve nezakonitega ukaza ali odredbe.

Če policist odkloni izvršitev zakonitega ukaza ali odredbe policijskega vodje ali za to pooblaščen osebe, bi moral disciplinsko odgovarjati, vendar v primeru odklonitve zakonitega ukaza ali odredbe, ZPol (2009) ne predpisuje posebne disciplinske sankcije, prav tako določbe Zakona o javnih uslužbencih (2007) ne predpisujejo disciplinske kršitve za zavrnitev ukaza ali odredbe nadrejenega. Policistova disciplinska odgovornost bi se lahko ugotavljala v okviru kršitve določil pogodbe o zaposlitvi. Tudi slovenski Kazenski zakonik (2008) ne predpisuje posebnega kaznivega dejanja, ki bi sankcioniral zavrnitev izvršitve ukaza oziroma odredbe predpostavljenega. Policist bi lahko odgovarjal za kaznivo dejanje, storjeno z opustitvijo samo v primeru, če bi zaradi odklonitve zakonitega ukaza nastala hujša posledica za življenje ter osebno varnost ljudi in premoženje.

Policist, ki odkloni izvršitev nezakonitega ukaza ali odredbe policijskega vodje ali za to pooblaščen osebe, je prost morebitne odgovornosti, saj mu pravna pravila nalagajo dolžnost neizvršitve oziroma odklonitve takšnega ukaza oziroma odredbe. Ker je v sistemu, kjer je podrejenim poslušnost pri izvrševanju odredb oziroma ukazov zapovedana, bi v primeru odklonitve izvršitve ukaza oziroma odredbe pomenilo degradacijo tistega, ki je ukaz oziroma odredbo izdal. Veić (2000) predlaga, da bi policist takšno nezakonnost prijavil državnemu tožilstvu, saj bi praviloma vsak nezakonit ukaz ali odredba policijskega vodje oziroma za to pooblaščen osebe, načelno lahko pomenilo storitev kaznivega dejanja.

V primeru izvršitve nezakonitega ukaza ali odredbe policijskega vodje ali za to pooblaščen osebe, predpisi policista ne odvežejo kazenske odgovornosti. Ni pa popolnoma jasno, ali mora policist odkloniti tudi ukaz oziroma odredbo za dejanje, s katerim bi storil prekršek.

Ukaz nadrejenega policijskega vodje, ki uresničuje legitimen cilj, izključuje protipravnost kaznivega dejanja kar lahko povzamemo iz ugotovitev, da protipravnost izvedenega dejanja primarno izključuje že policistovo izvajanje določene ukazane naloge oziroma dejanja, za katerega ima podlago v zakonu.

Žaberl (2009) ugotavlja, da je odgovor glede vprašanja statusa nadrejenega, ki ukaže protipravno oziroma nezakonito policistovo dejanje, potrebno poiskati v kazenskopравниh določbah o udeležbi pri kaznivem dejanju ali prekršku. Težko bi zagovarjali stališče o sotorilstvu ali pomoči nadrejenega kot oblikama udeležbe pri kaznivem dejanju, saj nadrejeni in podrejeni nista v enakovrednem položaju, v nasprotnem primeru pa odpadejo zavezujoči razlogi ukaza nadrejenega. Kot najpogostejša oblika udeležbe nadrejenega pri kaznivem dejanju ostane napeljevanje h kaznivemu dejanju ali prekršku, saj se nadrejeni zaveda, da napeljuje h kaznivemu ravnanju. V takem primeru je dolžnost policista, da zavrne nezakonit ukaz oziroma ga ne izvrši. V primeru, da podrejeni izvrši ukazano nezakonito ravnanje ali nalogo, odgovarja za napeljevanje nadrejeni. Glede na dejstvo, da je dolžnost policista, da zavrne nezakonit ukaz oziroma da ga ne izvrši, bi v primeru neizvršitve lahko uporabili določila o neuspelem napeljevanju.

Ker protipravnost izvedenega dejanja primarno izključuje že policistovo izvajanje določene ukazane naloge lahko zapišemo, da ukaz nadrejenega policijskega vodje, ki uresničuje legitimen cilj, izključuje protipravnost kaznivega dejanja zato s to ugotovitvijo potrdimo tretjo zastavljeno hipotezo.

Zaradi zahtevnosti določenih policijskih postopkov v nadaljevanju predstavljamo primer asistencije policije sodnemu izvršitelju ob izvršbi – odvzemu otroka in izročitvi osebi, ki ji je otrok zaupan v vzgojo in varstvo, na podlagi sklepa sodišča ter primer uporabe prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje pri prijetju osebe na podlagi izdane tiralice.

3.3 Poročanje in nadzor nad uporabo prisilnih sredstev

Policist z vsako uporabo prisilnega sredstva globoko poseže v pravico posameznika do osebne integritete. Pravila (2000) v določbah 165. in 166. člena zapovedujejo policistu dolžnost ustnega in pisnega poročanja še posebej takrat, ko je med delom uporabil prisilna sredstva. Pravočasno in dosledno poročanje o uporabi prisilnih sredstev policista je pomembna varovalka pred zlorabo policijskih pooblastil in protipravnim poseganjem v človekove pravice in temeljne svoboščin. Če je policist uporabil prisilna sredstva na ukaz oziroma povelje, mora o uporabi prisilnega sredstva takoj poročati policijskemu vodji, ta pa poskrbi, da se uporaba prisilnega sredstva evidentira na ustrezen način. V skladu s Pravilnikom (2008) od 103. člena do 105. člena je določeno, da mora policist vsako uporabo prisilnega sredstva opisati v uradnem zaznamku, kjer navede:

- datum, čas in kraj uporabe prisilnega sredstva: tukaj govorimo o objektivnih okoliščinah, ki so determinirane s časovno komponento;
- vrsto uporabljenega prisilnega sredstva: upoštevati se mora načelo postopnosti;
- podatke o osebi, proti kateri ga je uporabil: gre za personalitetno načelo po neposredni identifikaciji osebe zoper katero je policist uporabil prisilna sredstva;
- pooblastilo, ki ga je izvajal pred uporabo prisilnega sredstva: upošteva se načelo zakonitosti;
- vzrok in način uporabe prisilnega sredstva: upošteva se načelo sorazmernosti;
- posledice uporabe prisilnega sredstva in druge okoliščine, ki so pomembne za oceno zakonitosti in strokovnosti uporabe prisilnega sredstva: upošteva se načelo humanosti, spoštovanja človekove osebnosti in njegovega dostojanstva.

Vodjo policijske enote ali osebo, ki jo ta pooblasti, Pravilnik (2008) zavezuje, da morata vsako uporabo prisilnega sredstva takoj preveriti in oceniti, ali je bilo uporabljeno zakonito in strokovno razen, če ni za presojo zakonitosti in strokovnosti uporabe ustanovljena posebna komisija. Če prisilno sredstvo uporabi ali uporabo odredi vodja policijske enote, zakonitost in strokovnost uporabe preveri in oceni nadrejeni vodja, kateremu je odgovoren za delo, ali oseba, ki jo pooblasti.

Določba 105. člena Pravilnika (2008) opredeljuje, kdaj in v katerih primerih se imenuje komisija, ki naj preuči zakonitost in strokovnost uporabe prisilnih sredstev policistov (izstrelitev opozorilnega strela, uporaba strelnega orožja ali pa je s prisilnim sredstvom povzročena huda ali posebno huda telesna poškodba ali kadar je bilo, razen sredstev za vklepanje in vezanje, prisilno sredstvo uporabljeno proti petim ali več osebam). Najmanj tričlansko komisijo imenuje direktor policijske uprave, na območju katere je bilo prisilno sredstvo uporabljeno, ali vodja notranje organizacijske enote generalne policijske uprave, če je prisilno sredstvo uporabil policist generalne policijske uprave, ki razišče okoliščine uporabe prisilnega sredstva in napiše poročilo. V primerih, ko pa policist z uporabo prisilnega sredstva povzroči hudo telesno poškodbo, zelo hudo telesno poškodbo ali smrt, pa komisijo imenuje generalni direktor policije ali oseba, ki ga nadomešča.

»Delo policije je legitimno, dokler temelji na ustavi, zakonih, mednarodnih standardih varstva človekovih pravic in demokratični legitimnosti državne oblasti ter dokler obstaja učinkovita struktura odgovornosti, ki preprečuje zlorabe policijskih pooblastil in na drugi strani zagotavlja družbi vpliv na urejanje policijske dejavnosti in nadzor nad njenim izvajanjem.« (Zidar, 2004).

Nadzor nad delom policije opravljajo organi pravosodja, parlamentarna telesa, posebne službe strokovnega nadzora znotraj izvršilne oblasti ter civilne družbe in nevladne organizacije.

Za nadzor nad delom policije in izvajanjem policijskih pooblastil sta pomembna tako zunanji kot notranji (interni) nadzor. Interni nadzor je ključnega pomena za ugotavljanje zakonitosti in strokovnosti izvajanja policijskih pooblastil (prisilnih sredstev) ter odpravljanje sistemskih in konkretnih anomalij. S kakovostno in učinkovito nadzorstveno funkcijo nadrejenih na področju uporabe policijske represije je policistom dano jasno sporočilo, da nobeno protipravno ali samovoljno ravnanje pri opravljanju nalog zlasti pri uporabi prisilnih sredstev ne bo ostalo nenadzorovano. Pod zunanjim (eksternim) nadzorom razumemo nadzor javnosti nad delom policije, nadzor civilne družbe in nevladnih organizacij, nadzor organov pravosodja, nadzor varuha človekovih pravic, nadzor komisije državnega zbora za peticije, človekove pravice in enake možnosti (Kečanović et al., 2006).

Namen vseh zunanjih in notranjih mehanizmov pa je, da država s policijo zagotavlja sorazmerno učinkovito varnost življenja ljudi, njihovega premoženja in družbene skupnosti, seveda ob doslednem spoštovanju ustavnosti, zakonitosti in strokovnosti policijskega dela.

4 Zaključek

Da bi policija lahko uspešno in učinkovito opravljala zaupane ji naloge, ji je država zaupala v okviru policijskih pooblastil tudi uporabo točno določenih prisilnih sredstev. Predpisana so lahko samo z zakonom, glede na posledice, ki jih lahko povzročijo pri ljudeh pa so razvrščena od najmilejšega do najhujšega. Zakonska ureditev policijskih pooblastil oziroma prisilnih sredstev, zagotavlja predvidljivost primerov, v katerih je posamezno pooblastilo mogoče uporabiti. Kljub zakoniti uporabi prisilnega sredstva moramo pričakovati, da je lahko posledice uporabe telesna poškodba osebe, zoper katero je bilo prisilno sredstvo uporabljeno.

O uporabi nekaterih vrst prisilnih sredstev se policist ne odloča samoiniciativno razen pri terorističnem dejanju, ugrabitvi ali za prijetje osebe, ki se upira, napada, zabarikadira ali

drugače onemogoča izvedbo naloge ali neposredno ogroža življenje policista ali koga drugega, temveč mora počakati na odločitev druge pristojne osebe. Tako lahko uporabo nekaterih vrst prisilnih sredstev odredi generalni direktor policije, direktor policijske uprave ali policist, ki ga za to pooblasti generalni direktor policije ali direktor policijske uprave. Za pravilno odločitev pa mora imeti na razpolago popolne in relevantne podatke. Iz navedenega je nedvoumno razbrati policijsko hierarhijo, njen ustroj in organizacijsko strukturo še posebej pri načrtovanih akcijah, kjer sodeluje večje število policistov in obstaja velika verjetnost uporabe prisilnih sredstev.

ZPol (2009) problematike izvajanja nalog oziroma pooblastil na podlagi ukaza nadrejenega ne obravnava, temveč poudarja načelo zakonitosti, po katerem se smejo policijska pooblastila izvajati zgolj v zakonsko določenih primerih. Dejstvo je, da je policist pravno zavezan, da izvrši ukaz oziroma odredbo nadrejenega izhaja iz zakonske določbe o načelu poslušnosti, katero uzakonja Zakon o javnih uslužbencih (2007), vsa ostala problematika policistovih dejanj, storjenih na ukaz nadrejenega, pa je prepuščena podzakonskemu normiranju. Izdanega ukaza oziroma odredbe policistu ni treba izvršiti, če sta ukaz ali odredba pravno pomanjkljiva ali če mu ga da nepooblaščen oseba. Prav tako je dolžan zavrniti ukaz oziroma odredbo, s katere izvršitvijo ali opustitvijo bi storil kaznivo dejanje ali pa bi s tem nastala večja materialna škoda ali druge posledice. Ni pa popolnoma jasno, ali mora policist odkloniti tudi ukaz oziroma odredbo za dejanje, s katerim bi storil prekršek.

Policijska normativna ureditev dejanja storjenega na ukaz ali po odredbi je skladna z mednarodnimi dokumenti, kateri posvečajo navedeni tematiki precejšnjo pozornost. O problematiki izvajanja pooblastil oziroma uporabi prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje smo pisali v petem poglavju, iz česar smo ugotovili, da je normativna ureditev podnormirana in preveč razdrobljena zaradi česar bi jo bilo potrebno povzdigniti na zakonski nivo in tako odpraviti nejasnosti glede dolžnosti policistove zavrnitve oziroma neizvršitve ukaza ali odredbe.

V okviru policijske zakonodaje je v pripravi Zakon o nalogah in pooblastilih policije, ki na enem mestu sistematično in celovito ureja ter določa policijske naloge, način delovanja, definira posamezne pojme ter vsa varnostna policijska pooblastila in prisilna sredstva. V poglavju ocenjevanja zakonitosti in strokovnosti uporabe prisilnih sredstev po ukazu policijskega vodje je zapisana novost, ki se nanaša na odgovornost vodje za izdan ukaz. Če bo prisilno sredstvo uporabil ali uporabo odredil vodja policijske enote, bo zakonitost in strokovnost uporabe preverjal njemu nadrejeni vodja, kateremu je odgovoren za delo, ali oseba, ki jo ta pooblastil. V primeru uporabe prisilnega sredstva po ukazu policijskega vodje, pri čemer lahko pride do morebitnih hujših poškodb udeležencev, bo tako lažje iskati morebitne krivce za nastale poškodbe.

5 Literatura

- Deklaracija o policiji. Priloga Resolucije Sveta Evrope.* (1979) Svet Evrope.
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. (1994). *Uradni list Republike Slovenije*, (33).
- Jušič, S. (2007). *Uporaba fizične sile kot prisilnega sredstva.* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Kodeks policijske etike.* (2008). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
- Pravila policije.* (2000). Varnosti, (priloga). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
- Pravilnik o policijskih pooblastilih (2006). *Uradni list Republike Slovenije*, (40).

- Pravilnik o policijskih pooblastilih (2008). *Uradni list Republike Slovenije*, (56).
- Splošna deklaracija človekovih pravic*. (1948). Generalna skupščina Združenih narodov. Pridobljeno 11. 10. 2011 na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>
- Šadl, M. (2009). *Uporaba zaključnega strela policijskega ostrostrelca*. (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Ustava Republike Slovenije*. (1991, 1997, 2000, 2003, 2004, 2006). *Uradni list Republike Slovenije*, (331/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06).
- Veić, P. (2000). *Zakonita uporaba sredstava prisile kao razlog isključenja protupravnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
- Zakon o javnih uslužbencih (ZJU-UPB3). (2007, 2008). *Uradni list Republike Slovenije*, (63/07, 65/08).
- Zakon o policiji (ZPol-UPB6). (2006, 2009). *Uradni list Republike Slovenije*, (107/06, 42/09).
- Žaberl, M. (2006). *Temelji policijskih pooblastil*. Ljubljana: Fakulteta za policijsko varnostne vede.
- Žaberl, M. (2006). Policijska uporaba prisilnih sredstev proti množici na ukaz nadrejenega. *Pravna praksa*, 50.
- Žaberl, M. (2008). *Normativna ureditev policijske uporabe prisilnih sredstev v Republiki Sloveniji*, (Neobjavljeno doktorsko delo). Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Žaberl, M. (2009). *Uporaba prisilnih sredstev*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.